

УДК 327 (5-15+73)

Швед В.О.

НОВІ АКЦЕНТИ БЛИЗЬКОСХІДНОЇ ПОЛІТИКИ США НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

У статті досліджуються особливості сучасного зовнішньополітичного курсу США до найважливіших проблем Близького Сходу. Особливу увагу приділено формуванню нових підходів до Ірану та ролі США по відношенню до сирійської кризи.

Ключові слова: США, Близький Схід, стратегія, Іран, сирійська криза.

Швед В.А. Новые акценты ближневосточной политики США на современном этапе.

В статье исследуются особенности современного внешнеполитического курса США по отношению к важнейшим проблемам Ближневосточного региона. Особое внимание уделяется формированию новых подходов к Ирану и роли США в отношении к сирийскому кризису.

Ключевые слова: США, Ближний Восток, стратегия, Иран, сирийский кризис.

Shved V. New Accents of the Contemporary US Middle East Policy.

The article researches particularities of the contemporary US foreign policy towards the most important problems of the Middle East region. Particular attention is paid to the formation of new approaches to Iran and the role of the United States towards the Syrian crisis.

Keywords: USA, Middle East, strategy, Iran, Syrian crisis.

У надзвичайно складній воєнно-політичній ситуації, що нині притаманна Близькосхідному регіону, Сполучені Штати Америки продовжують залишатись центральним актором усього комплексу політичних процесів та історичного розвитку Близького Сходу. Водночас, протягом останніх місяців у зовнішньополітичному курсі США у зазначеному регіоні з'явились нові, важливі акценти, що знаходять свій вияв у підході США у низці ключових проблем Близького Сходу. Ці нові аспекти політики США великою мірою впливають на розвиток нинішньої ситуації у Близькосхідному регіоні. Аналіз сучасної зовнішньополітичної лінії США з належним урахуванням останніх змін та новацій уявляється актуальною науковою та політичною проблемою. Такий глибокий аналіз з урахуванням тенденцій, що вже виявилися і набирають сили, дозволяє опрацювати оптимальний зовнішньополітичний курс Української держави у цьому регіоні.

Таким чином, у статті ставиться завдання проаналізувати найважливіші нові акценти близькосхідної політики США в сучасних умовах.

Аналіз особливостей та основних завдань близькосхідної політики США на сучасному етапі потребує належного врахування тих змін у геополітичній ситуації в регіоні, які там відбулися протягом останніх місяців.

Воснина поразка «Ісламської держави» і визволення понад 96 % території Сирії та Іраку не лише не принесло довгоочікуваного миру, а й, навпаки, призвело до нової ескалації цілого комплексу взаємопов'язаних конфліктів і невирішених проблем. Фактично регіон увійшов у фазу напруженої підготовки й цілком ймовірно, прямого зіткнення між декількома глобальними і регіональними центрами сили. Як же оцінює нинішню ситуацію на Близькому Сході американська сторона і відтак, які головні пріоритети визначає вона для свого зовнішньополітичного і безпекового курсу у регіоні? Основні контури сутності того, як усвідомлює адміністрація США особливість нинішньої ситуації у регіоні ми знаходимо у новій Стратегії національної безпеки 2017 р. Фактично американські аналітики – автори цього документу виходять із того, що головну мету своєї політики у 2017 р. на Близькому Сході – а саме розгромити ІДІЛ, американці та їхні союзники в основному виконали і відтак перед ними постали нові, не менш серйозні проблеми. Стратегія національної безпеки визначає головне джерело існуючих проблем регіону – Іран, точніше його політика на Близькому Сході. У Стратегії дається така розгорнута характеристика ролі Ірану у Близькосхідному регіоні: «Іран, найбільший у світі державний спонсор тероризму, використовує нестабільність для розширення свого впливу за допомогою своїх партнерів та клієнтів, розповсюдження зброй

та фінансування. Він продовжує створювати більш вдосконалені балістичні ракети та розвідувальні можливості та здійснює небезпечну кіберактивність. Ці дії продовжуються і після укладання ядерної угоди 2015 р. Іран продовжує намагатись створити постійний цикл ворожнечі у регіоні, що призводить до жахливих наслідків для цивільного населення. Недержавні ворожі структури заповнюють вакуум, що утворюється внаслідок колапсу держав і продовжують регіональні конфлікти» [1, 49].

Таким чином, є абсолютно очевидним, що головним змістом і завданням близькосхідної політики США на нинішньому етапі стає протиборство із Іраном, а якщо точніше – недопущенням перетворення Ірану на провідну силу Близького Сходу. Звідси витікають і нові завдання щодо визначення головних союзників США у боротьбі з Іраном, опрацювання найбільш оптимальних та вірогідних форм тиску на Іран та протиборства з ними.

Важливе значення для формування сучасного зовнішньополітичного курсу Сполучених Штатів на Близькому Сході має також висновок, зроблений у Стратегії національної безпеки стосовно того, що сьогодні внаслідок загроз від «джигадістських терористичних організацій та від Ірану формується розуміння того, що Ізраїль більше не є джерелом регіональних проблем. Арабські країни та Ізраїль знаходять все більше спільніх інтересів, які протистоять спільним загрозам» [2, 49].

I, нарешті, третій чинник, третя тенденція, яка все більше враховується Вашингтоном і виходить на перший план. Це усвідомлення зростання напруги та протиборства на Близькому Сході між США та Росією, що на сьогодні являє в регіоні головний вузол протиріч. Головні цілі і завдання Росії у Близькосхідному регіоні достатньо яскраво визначив відомий російський опозиційний поліолог і публіцист Андрій Піонтовський. Він писав: «... крах концепцій «Гарного Гітлера» – «Русский мир» – Новоросія – зажадав для утримання влади відволікання уваги та геопсихологічного банкету на іншій площині. Відсутність поліцейського, який відправився на канікули, дозволило покуражитись і протестувати новітні системи озброєнь у компанії трьох шийтських терористичних організацій: ліванської «Хезболли», іранського Корпусу вартових ісламської революції і «легітимного» ката Сирії Башара Асада, який знищив десятки чи сотні тисяч сунітів. Брادرська повітряно-космічна допомога, яка була широко надана від імені Росії, десятиліттями буде відкликатися російському народу, кинутому в пекло тисячорічної релігійної війни» [3].

Особливої гостроти протистояння між США та Росією у Близькосхідному регіоні досягло після брутальної хімічної атаки військ асадівського режиму у Сирійському регіоні Східна Гута, зокрема у місті Дума, коли у відповідь президент США Д. Трамп пообіцяв нанести ракетний удар по сирійському режиму [4].

Протягом періоду грудень 2017 – початок квітня 2018 р. американська адміністрація напружену опрацьовувала нову лінію поведінки стосовно Ірану з урахуванням усіх вищеперерахованих особливостей нинішньої геополітичної ситуації на Близькому Сході. Причому потрібно визначити, що зміни у підході до Ірану визначаються у бік все більшої жорсткості та непримиренності. Ця тенденція до збільшення жорсткості по відношенню до Ірану вимагала кадрового оновлення ключових посад – а саме – нового Держсекретаря та радника Президента з питань національної безпеки. І такі зміни відбулись. Р. Тіллерсона змінив Майк Помпео, а генерал-лейтенанта Г. Макмастера – Дж. Болтон. Всі вони мають репутацію яструбів, вороже ставляться до нинішнього іранського режиму і розділяють погляди Трампа на угоду з Іраном від липня 2015 р. Особливо прикметною фігурою є Джон Болтон – «яструб із яструбів». Так, три роки тому, у часописі «The New York Times» Дж. Болтон писав, що для вирішення проблеми з ядерною програмою Тегерану, потрібно завдати бомбового удару по Ірану. Останні кадрові зміни у вищих щаблях американської адміністрації додали нового поштовху до оформлення нинішнього курсу США щодо Ірану. Про те, який зміст цього курсу щодо Ірану переконливо свідчать основні положення вітання Д. Трампа до іранського народу у зв'язку із святом Навруз. Д. Трамп звертається до іранців: «Я бажаю гарного і благословленного Навруза мільйонам людей по усьому світу, в тому числі й іранців, які мають великі історичні традиції і давню культуру». Водночас Трамп наголошує, що іранський народ «знаходитьться під владою правителів, які служать своїм інтересам, а не інтересам свого народу». У своєму поздоровленні Д. Трамп називає Корпус вартових Ісламської революції «ворожою армією, яка жорстоко поводиться і обкрадає іранців, щоб спонсорувати тероризм за кордоном». Він заявив, що Корпус втратив більше ніж 16 млрд. дол. на підтримку уряду Сирії і шиїтських угрупувань в Сирії, Іраку та Ємені. Також Д. Трамп звинуватив Корпус вартових до доведення іранців до злиденності, погіршення екологічної ситуації придущенні громадянських прав в Ірані [5].

Все це означає, що сьогодні Сполучені Штати готують повалення нинішнього режиму в Тегерані. На думку американських аналітиків для цього

потрібен поштовх ззовні, достатньо сильний, який продемонструє слабкість режиму, його вразливість. Таким поштовхом може стати воєнна силова акція проти Ірану, акція обмежена, не наземна. Хто може вдарити по Ірану? Це, по-перше.

По-друге, для того, щоб нанести такий удар Д. Трампу необхідно розв'язати руки, тобто звільнити від тягаря угоди 2015 р. Справа тут полягає у тому, що ця угода не є угодою лише між США та Іраном.

У цьому

випадку не було б проблем. Справа полягає в тому, що ця угода, освячена й закріплена не лише союзниками США по переговорах з Іраном у форматі «5+1», а й тому, що вона закріплена рішеннями Ради Безпеки ООН. Отже, вийти із неї американської адміністрації не так просто, тим більше, що європейці наполягають на тому, що зазначену угоду можна вдосконалити. І тут саме Д. Болтон, нинішній радник Президента США з питань національної безпеки, запропонував план виходу США із цієї угоди, фактично, оминаючи співробітництво із союзниками. У документі, підготовленому ще у минулому році, про який стало відомо лише сьогодні, Д. Болтон пропонує такі дії, які здатні призвести до зміни іранського режиму. Він закликав Білій дім заохочувати такі дискусії у Конгресі США, які б вимагали від європейських союзників зажадати від Ірану негайне припинення розгортання військових баз із балістичними ракетами, в тому числі й у портах, особливо на території Сирії, зажадати від Ірану виплати компенсації жертвам тероризму згідно рішень, ухвалених американськими судами, оголосити про повну американську підтримку демократичної іранської опозиції, прагненням національних меншин в Ірані тощо. Тепер, отримавши високу посаду в адміністрації, Д. Болтон приступив до її практичної реалізації [6]. Отже, йдеться про те, що або Іран сам виявить ініціативу виходу із цієї угоди, або щось трапиться таке, що вона втратить силу внаслідок певного розвитку подій у самому Ірані, або навколо нього.

Особливість нинішнього етапу корекції американського підходу до Ірану полягає також у тому, що на Сполучені Штати відкрито тіснить двоє її нинішніх союзників – Ізраїль та Саудівська Аравія, причому, у бік більш жорсткої поведінки. 5-6 березня 2018 р. у США перебував із візитом прем'єр міністр Ізраїлю Б. Нетаньяху, головною його темою була «іранська загроза» та «іранська експансія». У Вашингтоні Нетаньяху виступив із 30-хвилинною промовою під час роботи Американсько-ізраїльського комітету із громадських з'язків. Як мантру Б. Нетаньяху декілька раз повторив: «Ми повинні зупинити Іран. Ми зупинимо Іран». [7] Одночасно із візитом Б. Нетаньяху до США, на

території Ізраїлю відбулися широкомасштабні спільні маневри Збройних Сил Ізраїлю та США «Можжевелова кобра - 2018», під час яких відпрацювались заходи щодо найтіснішої координації спільних дій обох країн у випадку збройного конфлікту на кордонах Ізраїлю.

Ізраїль передусім ставить перед собою завдання зруйнувати воєнну інфраструктуру Ірану на території Сирії, не допустити створення на її території постійних військових баз, особливо розміщення балістичних ракет. Це ж саме стосується й території Південного Лівану, де найбільш важливий союзник Ірану Хезболла має у своєму розпорядженні від 100 тис. ракет різних систем.

Починаючи з 19 березня 2018 р. у Солуччених Штатах Америки із тритижневим візитом перебував наслідний принц Саудівської Аравії мухамед бін Салман. Буквально за лічені години до початку свого візиту наслідний принц дав розлоге інтерв'ю популярній програмі CBS News «60 хвилин». У ньому наслідний принц порівняв Верховного Аятоллу Ісламської Республіки Іран із Адольфом Гітлером, заявивши: «Він бажає створити свій власний проект на Близькому Сході, дуже схожий із таким самим, як Гітлер, що мріяв про експансію весь час». Багато країн у світі та у Європі, нагадав Мохаммед бін Салман, не розуміли, наскільки небезпечним є Гітлер, поки він не розпочав про реалізацію своїх планів. «Я б не бажав, щоб такі ж самі події відбулися на Близькому Сході». Далі наслідний принц продовжив: «Саудівська Аравія не бажає володіти ядерною бомбою, але, без усякого сумніву, якщо Іран отримає ядерну бомбу, ми також зробимо це так швидко, наскільки це можливо» [9.] Таким чином, майбутній король Саудівської Аравії відверто і наполегливо простимулював американського президента задіяти всі механізми недопущення того, щоб нинішній іранський режим отримав атомну зброю. Свою версію про смертоносну загрозу від можливості Ірану оволодіти ядерною зброєю наслідний принц також розвинув в інтерв'ю «The Wall Street Journal» під час свого перебування у США. Він наголосив, що «якщо Саудівська Аравія не досягне успіху у продовженні економічних та політичних санкцій, щоб зупинити іранську ядерну програму, скоріше за все, відбудеться війна з Іраном протягом періоду 10-15 років» [10].

В епіцентрі протистояння Солуччених штатів із Іраном та Росією опинилася Сирія. Колишній Посол США у низці близькосхідних країн, фахівець з питань аналізу стратегії близькосхідної політики США Дж. Джеффрі робить висновок, що нині «стратегічні інтереси США у Сирії головним чином полягають у протидії загрозам для її союзників – Ізраїля, Туреччини, Йорданії

та країн Затоки з боку Ірану та режиму Асада, включаючи і російського президента Володимира Путіна» [11].

Ракетний удар, який було завдано 13 квітня 2018 р. по низці об'єктів у Сирії, пов'язаних із виробництвом та зберіганням хімічної зброї режиму Б. Асада був, по-перше, попереджувальним заходом щодо недопущення у подальшому його використання військами сирійського режиму. По-друге, завданий був цілком адекватним під кутом нинішньої політичної ситуації в Сирії, коли сирійська опозиція у військовому відношенні зазнала поразки, режим Асада практично повністю контролює територію країни, сама же Сирія практично окупована передусім іранськими та російськими військами. Тому, за своєю метою, завданий ракетний удар не був спрямований для того, щоб повалити режим Асада, тому що це завдання на сьогодні нереально [12].

Разом з тим останні події навколо Сирії, які були пов'язані із ракетним ударом США та їхніх союзників – Великої Британії і Франції, продемонстрували, що у Д. Трампа уже майже рік, як немає жодного чітко визначеного курсу по відношенню до Сирії. Редакційна стаття з цього приводу у впливовому американському часописі «The Wall Street Journal» від 12 квітня 2018 р. рекомендус Д. Трампу надати своїй команді з національної безпеки та її союзникам час, щоб сформувати стратегію, яку світ сприйме як довгострокову обіцянку стримувати російську та іранську агресію в регіоні, а також «звірячі» атаки Асада проти власного цивільного населення. Необхідно суттєво послабити воєнний потенціал сирійського режиму. Цілком можливо, що це включатиме викриття блефу Путіна стосовно відповідних втрат серед росіян [13].

Таку ж саму ідею висунув і відомий сенатор-республіканець Дж. Маккейн, який підтримав рішення президента Д. Трампа щодо проведення воєнної акції проти Сирії, попереджуючи його, що адміністрація разом з тим повинна розробити «повномасштабну стратегію по відношенню Сирії і регіону в цілому». «Президент повинен визначити наші завдання не лише по відношенню до «Ісламської держави», а у по відношенню до конфлікту в Сирії, що продовжується, а також того, щоб зменшити вплив Росії та Ірану в регіоні,- підкреслив сенатор,- Авіаудари, які не пов'язані із загальною стратегією, можуть бути необхідні, але вони не допоможуть досягнути тих цілей, які ставлять перед собою США на Близькому Сході» [14].

Важливою новацією близькосхідної політики США протягом останнього часу стала наполеглива спроба покінчити із катарською кризою, що триває вже цілий рік і розколює єдиний фронт аравійських монархій. Серйозним

поштовхом у цьому напрямі стало турне новообраного Державного секретаря М. Помпео до Саудівської Аравії, Йорданії та Ізраїлю 29 квітня-1 травня 2018 р. Одразу ж після прибуття до Ер-Ріаду, під час своєї першої зустрічі із міністром закордонних справ Саудівської Аравії Адель Аль-Джубейром, М. Помпео заявив: «Достатньо є достатньо», говорячи про необхідність розв’язання цієї проблеми [15]. Як зазначав Держсекретар США під час своєї прес-конференції із міністром закордонних справ Королівства: «Єдність Затоки є необхідною і ми повинні її досягти». [16] М. Помпео пояснював своїм аравійським союзникам, що закінчення цієї кризи відповідає потребам створення єдиного антиіранського фронту. Ця тріщина дозволяє Ірану отримати «простір для маневру» і без її ліквідації неможливо покінчити із рештками «Ісламської держави» та інших терористичних угруповань [17].

Таким чином, протягом останнього часу, відбулися достатньо серйозні корективи у зовнішньополітичному курсі США на Близькому Сході. Вони визначають нові головні пріоритети зовнішньої та безпекової політики США, і, серед них, протистояння експансіоністській політиці Ірану, який намагається закріпитися у ролі гегемона Близькосхідного регіону. Визначаючи Іран як свого головного опонента на Близькому Сході, США працюють над формуванням та зміцненням антиіранської коаліції, спираючись передусім на Ізраїль та Саудівську Аравію.

Водночас центральною аrenoю протистояння стала Сирія, де Іран спільно із Росією намагається врятувати режим Б. Асада, блокуючи всі справи знаходження політичного вирішення сирійської кризи на основі відсторонення Б. Асада від влади та формування уряду національної єдності. Ракетна атака, яку здійснили 13 квітня 2018 р. США разом із Великою Британією та Францією, стала чітким індикатором непропустимості подальшого перебування при владі Сирії Б. Асада. Разом з тим, вона довела, що без пророблення чіткої стратегії у Сирії США не зможуть успішно реалізувати свої завдання, тому зазначена проблема стала однією із найбільш пріоритетних у близькосхідній політиці США.

Список використаних джерел і літератури

1. National Security Strategy of the United States of America. December 2017. 68 p.
2. National Security Strategy of the United States of America. December 2017.
3. Швед В. Близний Восток : признак новой войны? URL: <http://arabmir.net/print/6074>

4. Geazan A., Wagner J., Ryan M. Trump signals a more deliberate approach on Syria? Reviews options for possible attack // The Washington Post, 2018, April 12. URL: https://www.washingtonpost.com/politics/trump-now-says-syria-attack-could-be-very-soon-or-not-so-soon-at-all/2018/04/12/aeb46a66-3e3a-11e8-974f-aacd97698cef_story.html?noredirect=on&utm_term=.c45c59ae3606
5. Thomsen J. Trump uses Nowruz to hit Iranian government // The Hill. March 19, 2018. URL: <http://thehill.com/homenews/administration/379229-trump-uses-nowruz-to-hit-iranian-regime>
6. Bolton's plan to kill the Iran nuclear deal. March 26, 2018. URL: <https://aawsat.com/english/home/article/1217531/eli-lake/bolton's-plan-kill-iran-nuclear-deal>
7. Keinon H. Netanyahu at AIPAC: We must stop Iran. We will stop Iran. URL: <https://www.jpost.com/Israel-News/Benjamin-Netanyahu/WATCH-LIVE-Prime-Minister-Benjamin-Netanyahu-addresses-AIPAC-Conference-544319>
8. Мухин В. Пентагон подключился к ПРО Израиля // Независимая газета. 2018.05.03. URL: http://www.ng.ru/world/2018-03-05/2_7184_pentagon.html
9. Saudi crown prince says his country to seek nuclear bomb if Iran does. URL: <https://www.middle-east-online.com/english/?id=87725>
10. Saudi Prince Calls for Stepped-Up Pressure on Iran by Margherita. 2016, March, 29. URL: <https://www.wsj.com/articles/saudi-prince-calls-for-stepped-up-pressure-on-iran-1522365518>
11. Jeffrey F. Pull Troops Out of Syria? Trump Has a Point. URL: <http://www.washingtoninstitute.org/policy-analysis/view/pull-troops-out-of-syria-trump-has-a-point>
12. «Умный пацан уступает сильному». Почему Путин не защитил Асада? / Радио свобода. 15 апреля 2018. URL: <https://www.svoboda.org/a/29167867.html>
13. High stakes in Syria (Editorial) // The Wall Street Journal. April 12, 2018. URL: <https://www.wsj.com/articles/high-stakes-in-syria-1523575120>
14. Маккейн закликав Трампа представити повномасштабну стратегію США щодо Сирії / Голос Америки. 14 квітня 2018. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/sesha-makeyn-stratehiya/4348013.html>
15. Pompeo says “enough” to Gulf royals’ rift with Qatar // The Hill. April 30, 2018. URL: <http://thehill.com/opinion/international/385435-pompeo-says-enough-to-gulf-royals-rift-with-qatar>
16. Mike Pompeo to Saudi Arabia: «Gulf unity is necessary». / Al Jazeera. April 29, 2008. URL: <https://www.aljazeera.com/news/2018/04/mike-pompeo-saudi-arabia-qatar-blockade-180429054625262.html>

17. In Mideast, Pompeo Talks Iran Sanctions, Gulf Dispute / VOA News. April 29, 2018. URL: <https://www.voanews.com/a/mideast-pompeo-calls-for-new-sanctions-iran/4369492.html>